

Η Φυσική Αγωγή ως μέσο καταπολέμησης του ρατσισμού και της ξενοφοβίας

Ευάγγελος Αλμπανίδης
Επίκουρος Καθηγητής ΤΕΦΑΑ-ΔΠΘ

Σήμερα, στο γεωγραφικό χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) ζουν πια εκατομμύρια νέοι μετανάστες ή πρόσφυγες. Χώρες, όπως η Ιταλία, η Ισπανία, η Ελλάδα και η Πορτογαλία που στο παρελθόν υπήρξαν χώρες αποστολής, μετατράπηκαν την τελευταία δεκαετία σε χώρες υποδοχής μεταναστών. Οι «άλλοι», οι «ξένοι» ή οι «διαφορετικοί», όπως συχνά αποκαλούνται οι μετανάστες και οι πρόσφυγες, αν και αποτελούν σημαντικό παράγοντα της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής των κρατών - μελών της Ε.Ε., αρκετές φορές υφίστανται σοβαρές διακρίσεις και ρατσιστικές συμπεριφορές. Απέναντι σε αυτούς τους ανθρώπους πολύ συχνά ο Ευρωπαίος και κατ' επέκταση και ο Έλληνας αναπτύσσει ξενοφοβική στάση και εκδηλώνει με διάφορους τρόπους το ρατσισμό του.

Ξενοφοβία είναι η αρνητική αντιμετώπιση οποιαδήποτε ξένου. Η τάση για αποφυγή του ξένου τρόπου ζωής, των ξένων παραδόσεων και εθίμων. Η πεποίθηση δηλ. πως ότι το ξένο, είναι στοιχείο μη γόνιμο, αρνητικό και επομένως μη υιοθετήσιμο. Αφού ο ξένος, μετανάστης ή πρόσφυγας, θεωρείται εχθρός, προκαλεί φόβο ή μίσος ή και τα δύο (Taguieff, 1997). Η ξενοφοβία με μαθηματική ακρίβεια οδηγεί στο ρατσισμό.

Με την παραδοσιακή έννοια του όρου, ρατσισμός, είναι η θεωρία της διάκρισης των φυλών (λαών-εθνών) σε ανώτερες και κατώτερες. Ο ορισμός αυτός αποδίδει πλήρως το πνεύμα του βιολογικού ρατσισμού, δεν καλύπτει ωστόσο το σύνολο των εκφάνσεων του σημερινού ρατσισμού. Έτσι, με τη σημερινή προσέγγιση, με τον όρο ρατσισμός εννοείται ένα πλέγμα αντιλήψεων, στάσεων, συμπεριφορών και θεσμικών δομών που εξαναγκάζει ορισμένους ανθρώπους σε υποτελή διαβίωση, κι αυτό μόνο και μόνο επειδή ανήκουν σε μια διακριτή ομάδα ανθρώπων (π.χ. άτομα με ειδικές ανάγκες, αλκοολικοί, ναρκομανείς, ομοφυλόφιλοι, ασθενείς του AIDS κ.λ.π.) (Τσιάκαλος, 1994).

Σε ένα κόσμο λοιπόν όπου τα σύνορα ανάμεσα στους λαούς σταδιακά εξαλείφονται και οι πολιτισμοί αγκαλιάζουν ο ένας τον άλλο και αλληλεπιδρούν, είναι σημαντικό να είμαστε κατάλληλα προετοιμασμένοι να συμβιώσουμε αρμονικά και ευτυχισμένα. Το σχολείο μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην προετοιμασία των νέων για μια τέτοια συμβίωση. Έχει την ευθύνη να καλλιεργήσει αξίες, γνώσεις και δεξιότητες που είναι απαραίτητες στα πλαίσια της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης.

Η Φυσική Αγωγή ως μέσο καταπολέμησης του ρατσισμού και της ξενοφοβίας

Από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα ορισμένες κοινωνίες που πίστευαν στη δυναμική της πλουραλιστικής τους σύνθεσης χρησιμοποίησαν τη Φυσική Αγωγή για την καλλιέργεια συνοχής, αλληλεγγύης σεβασμού και αντιρατσισμού. (Moodley, 1995).

Το γνωστικό αντικείμενο της Φυσικής Αγωγής στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο, εκτός των άλλων μπορεί να συμβάλλει και στην προσέγγιση με το διαφορετικό, στην προσέγγιση με τους αλλοδαπούς, μετανάστες και πρόσφυγες. Είναι το μόνο γνωστικό αντικείμενο στο σχολείο που απαιτεί από τους μαθητές μέσα από το παιχνίδι συνεργασία, ομαδικότητα, αλληλοσεβασμό, αλληλοϋποστήριξη και αποδοχή, ανεξάρτητα από φύλο, καταγωγή, κοινωνική και πολιτισμική προέλευση. Επιπλέον, χρησιμοποιώντας παιχνίδια απ' όλο τον κόσμο ή τους χορούς διαφορετικής προέλευσης λειτουργεί ως ιδιαίτερα αποτελεσματικό διαπολιτισμικό μέσον που διευκολύνει τη γνώση των πολιτισμών άλλων λαών. (Clemments & Kinzle 2002).

Το μάθημα της Φυσικής Αγωγής βοηθά στην κοινωνική ένταξη των αλλοδαπών παιδιών αφού το παιχνίδι και η άσκηση ενσωματώνουν ισότιμα όλα τα μέλη της ομάδας. Εξάλλου, το πρόβλημα της γλώσσας δεν επηρεάζει την απόδοση των αλλόγλωσσων παιδιών,

όπως συμβαίνει σε άλλα μαθήματα. Στο παιχνίδι τα λόγια περιττεύουν. Η γλώσσα του σώματος άλλωστε είναι κοινή για όλους.

Στα περιεχόμενα της Φυσικής Αγωγής περιλαμβάνονται αθλητικές δραστηριότητες οι οποίες πολλές φορές είναι κοινές και ευρύτερα γνωστές σε παιδιά οποιασδήποτε καταγωγής. Να λοιπόν γιατί, η Φυσική Αγωγή μπορεί να καλλιεργήσει μια θετική στάση απέναντι στην ανοχή και το σεβασμό της διαφορετικότητας και να διευκολύνει την αποδοχή των πολιτιστικών διαφοροποιήσεων. (MacAloon, 1986).

Στρατηγικές καλλιέργειας φιλικού κλίματος στην τάξη

Ένα πρώτο βήμα για να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ γηγενών και αλλοδαπών μαθητών είναι να δημιουργηθεί στην τάξη ένα ασφαλές μαθησιακό περιβάλλον όπου όλα τα παιδιά θα αποκτήσουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, αυτοεκτίμηση και σεβασμό στη διαφορετικότητα. (Δούβλη, 2003) Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν μερικές από τις παρακάτω στρατηγικές για να οικοδομήσουν αποδοχή και σεβασμό μεταξύ όλων των παιδιών της τάξης:

Αυτοπαρουσιάσεις - αλληλογνωριμία

Μια δραστηριότητα που μπορεί να γίνει στην αρχή της χρονιάς και να βοηθήσει τα αλλοδαπά παιδιά να γνωρίσουν την τάξη και η τάξη αυτά, είναι η αυτοπαρουσίαση ώστε όλοι και όλες να μπορούν να παρουσιάσουν τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές τους. Τέτοιου είδους δραστηριότητες βοηθούν ώστε να σπάσει ο πάγος μεταξύ των παιδιών και να αρχίσει η επικοινωνία. (Coelho, 1998). Στον Καθηγητή Φυσικής Αγωγής (Κ.Φ.Α.) προτείνονται επίσης παιχνίδια γνωριμίας, παιχνίδια συνεργασίας που μειώνουν τις αποστάσεις και βοηθούν στην ανάπτυξη φιλικών σχέσεων.

Διάκοσμος της τάξης και του γυμναστηρίου

- Στους τοίχους του γυμναστηρίου μπορούν να αναρτηθούν φωτογραφίες ολυμπιονικών ή μεγάλων αθλητών που προέρχονται από τις χώρες προέλευσης των μαθητών του σχολείου.
- Στο γυμναστήριο μπορούν να τοποθετηθούν φωτογραφίες μεγάλων αθλητών διαφορετικής προέλευσης που ζουν και αγωνίζονται στη χώρα μας.
- Φωτογραφίες παραδοσιακών χορών ή παιχνιδιών άλλων χωρών μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν ως διακοσμητικό υλικό για το γυμναστήριο.

Θετική στάση του ΚΦΑ απέναντι στη γλωσσική και πολιτισμική ετερότητα

Οι μαθητές σε πολυπολιτισμικές τάξεις χρειάζονται εκπαιδευτικούς με θετική στάση απέναντι στη γλωσσική και πολιτισμική ετερότητα. Μερικές από τις τεχνικές που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο εκπαιδευτικός είναι:

- Να μάθει μερικές λέξεις ή εκφράσεις στη γλώσσα των παιδιών έτσι ώστε να χαιρετάει τα παιδιά στη γλώσσα τους και να προφέρει σωστά το όνομά τους.
- Να ενθαρρύνει τους αρχάριους να χρησιμοποιούν και τη μητρική τους γλώσσα.
- Να δίδει την ευκαιρία και στους γηγενείς μαθητές να μάθουν μερικές απλές λέξεις, (χαιρετισμούς, ονόματα αθλημάτων και σωματικών δραστηριοτήτων), στις γλώσσες των αλλοδαπών συμμαθητών τους.
- Να αποφεύγει τα ιδιαίτερα ανταγωνιστικά παιχνίδια και τη διεκδίκηση της νίκης ως μοναδικής επιδίωξης σε κάθε αθλητική δραστηριότητα.
- Να ενσωματώνει στο μάθημα της Φ.Α. στοιχεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Έτσι μπορεί να ζητά από τα παιδιά διαφορετικής καταγωγής να διδάξουν ένα χορό της χώρας τους, ένα παραδοσιακό παιχνίδι ή να προτείνουν ένα μουσικό κομμάτι της πατρίδας τους που να είναι κατάλληλο για γυμναστική με μουσική. (Δούβλη 2004).

Αποδόμηση στερεοτύπων και προκαταλήψεων

Τα παιδιά έρχονται στο σχολείο με έτοιμα στερεότυπα και προκαταλήψεις, προϊόντα κοινωνικής μάθησης κυρίως στο χώρο της οικογένειας και των μέσων μαζικής επικοινωνίας.

Αυτό σημαίνει ότι το σχολείο είναι υποχρεωμένο να παρέμβει προς την κατεύθυνση της αποδόμησης της ήδη υπάρχουσας προκατάληψης και του στερεότυπου. Δύο από τους κλασικούς μηχανισμούς αποδόμησης της προκατάληψης που μπορεί να χρησιμοποιεί ο Κ.Φ.Α. είναι η *αντιστροφή του status*, και η *συνεργασία σε συνθήκες αλληλεπίδρασης*. Στην πρώτη περίπτωση ο Κ.Φ.Α. αναθέτει στον αλλοδαπό μαθητή έναν επίσημο ρόλο (συντονιστή, υπεύθυνου για κάποια δραστηριότητα ή αρχηγό κάποιας ομάδας). Στη δεύτερη περίπτωση ο Κ.Φ.Α. χρησιμοποιώντας το αμοιβαίο στυλ διδασκαλίας καλλιεργεί τη συνεργασία δύο (ή περισσότερων) ατόμων που ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικές κατηγορίες (Τσιάκαλος, 2000).

Επίλογος

Είναι αλήθεια ότι μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε σήμερα είναι να μπορούμε να συμβιώνουμε με το διαφορετικό. Ευχής έργο θα ήταν να χαιρόμαστε τη διαφορά, να απολαμβάνουμε την ποικιλία, να αξιοποιούμε δημιουργικά την πολυμορφία. Το σχολείο είναι από τη φύση του ένας παρεμβατικός θεσμός και μπορεί μετά από εξειδικευμένες δράσεις να εξασφαλίσει τη διατήρηση και την προώθηση ενός αντιρατσιστικού παιδαγωγικού πλαισίου αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας (Γκότοβος, 1998). Σαφώς ένα από τα σημαντικότερα και αποτελεσματικότερα μέσα που μπορεί να χρησιμοποιήσει το σχολείο προς αυτή την κατεύθυνση είναι η Φυσική Αγωγή. Ο Κ.Φ.Α. αφού αντιμετωπίσει πρώτα τις δικές του προκαταλήψεις και το ρατσισμό του, χρησιμοποιώντας τις προαναφερόμενες δράσεις μπορεί να γίνει ένας ιδιαίτερα αποτελεσματικός αντιρατσιστής δάσκαλος.

Βιβλιογραφία

1. Clements R. L. & Kinzle K. S. (2002). *A multicultural Approach to Physical Education*, Windsor: Human Kinetics.
2. Coelho, E (1998). *Teaching and learning in multicultural schools*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
3. MacAlloon, J. (1986). *Intercultural Education and Olympic Sport*, Toronto, Canada: Olympic Academy.
4. Moodley, K. (1995). "Multicultural Education in Canada: Historical Development and Current Status", in: *Handbook of Research on Multicultural Education*, New York: Macmillan Publishing USA.
5. Taguieff, P. A. (1998). *Ο Ρατσισμός*. Αθήνα: Dominos
6. Γκότοβος, Α. (1998). *Ρατσισμός, Κοινωνικές, Ψυχολογικές και Παιδαγωγικές όψεις μιας Ιδεολογίας και μιας Πρακτικής*, Αθήνα: ΥΠΕΠΘ.
7. Δούβλη, Γ. (2004). «Διδακτικές προσεγγίσεις σε πολυπολιτισμικές τάξεις», *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 9, 3-11.
8. Έρευνα της UNICEF «Διακρίσεις- Ρατσισμός- Ξενοφοβία στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα». (http://www.ypepth.gr/docs/ratsismos_k_ksenof.doc)
9. *Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο των Φαινόμενων Ρατσισμού και Ξενοφοβίας*, Ετήσια Έκθεση 2005.
10. Τσιάκαλος, Γ. (1994). *Εκπαίδευση και Ισότητα Ευκαιριών*, Αθήνα, Γενική Γραμματεία Ισότητας.
11. Τσιάκαλος, Γ. (2000). *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.